

*Віталій Фіглевський,
м. Івано-Франківськ*

Церква в боротьбі за здоровий спосіб життя

Україна втретє протягом своєї історії переживає процес національного відродження, яке не лише активізувало діяльність різних конфесій, а й взагалі порушило питання про місце релігії в житті нації. Та реабілітація релігії, яка відбулася в громадській думці за роки незалежності України, зміни суспільних оцінок її ролі у духовному і національному відродженні, українському державотворенні є скоріше реакцією на пропаганду релігійної духовності засобами масової інформації, своєрідною ілюзією бажаного, ніж відображенням реальних процесів у церковно-релігійному житті, вважають вчені. Сама етимологія слова «відродження» засвідчує те, що релігія стане чинником українського державо-, націо- і культуротворчого процесу лише тоді, коли вона за своїм змістом і формою буде ВІД РОДУ нашого, утверджуватиме людське в людині [4, 4].

Утверджувати людське в людині, боротися за культуру життя нині, як і багато десятиліть тому, надзвичайно актуально. Всесвітня конференція з культурної політики, проведена під егідою ЮНЕСКО 1982 року, як відомо, прийняла декларацію, в якій культура тлумачиться як комплекс характерних матеріальних, духовних, інтелектуальних і емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різні мистецтва, а й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірувань.

Культура життя безпосередньо пов'язана з подоланням антикультури. Як відзначають науковці, термін «антикультура» включає такі суспільні явища, процеси, ідеї і відносини, які суперечать виробленим соціально-історичною практикою принципам гуманізму. Виявити в суспільних явищах антикультурний зміст легко і одночасно надзвичайно складно. Наркоманії, алкоголізму, пияцтву, крадіжкам і брехні всі народи дають однозначну оцінку — негативну, тобто класифікують як антицінність, антикультуру [14, 493].

У зв'язку з цим заслуговує на увагу і вивчення досвіду діяльності різних релігійних конфесій з утвердження культури життя, боротьби з антикультурою, за «людське в людині».

В кінці XIX — на початку XX століть становище українського трудового населення Галичини характеризується, крім важкого соціального гніту, ще й нестерпним національно-політичним безправ'ям. Окупаційні уряди — австрійський,

польський, — нехтуючи ними ж визнаними міжнародними юридичними документами, встановили на окупованих українських землях режим національного пригнічення, позбавили корінне українське населення законних національно-політичних прав.

Економічне становище західноукраїнських робітників і селян, як свідчать архівні документи, тогочасна преса, теж характеризувалося дальшим погіршенням. Застій у розвитку промисловості і обмеження еміграції після Першої світової війни привели до зростання безробіття на селі і в місті, а з ними злиднів і пауперизму. Особливо сильно терпіли робітники. В роки світової економічної кризи безробіття в містах набрало страхітливих розмірів. В одному лише Львові нараховувалося 30-40 тисяч безробітних.

Очевидці, які обстежували львівських робітників, писали: «Вже в сінях, що ведуть на сходи, зустрічаємо групи малих дітей, з яких частина держить в забруднених руках недогризені тверді шматочки спліснілого хліба. Глибоко запалі очі дітей на виснажених кістлявих щоках, мертво-біде обличчя, сильно почервонілі повіки і рум'яніці заповідають швидко наближення туберкульозу».

В особливо страхітливих умовах жило західноукраїнське трудове селянство. Закабалене поміщиками, придавлене податковим тягарем і боргами, воно було приречене на голод, злидні і вимирання. Цього не приховували навіть офіційні кола буржуазної Польщі. «На східних кресах, — писали тогочасні газети, — люди в селах не мають роботи, не мають чого їсти, у що одягатися, майже не знають сірників, мила, гасу, живуть у смердючих норах, не говорячи вже про культуру, живуть, як «дикуни» або наші прадіди 500 років тому» [17, 4].

Харчування селян було нижче всяких норм. «Чим харчується сьогодні селянин? — запитувала львівська газета «Громадський голос». — Адже хліба він майже не бачить, молока також, бо треба його продавати на сіль і т.д., а сільська дитина їсть яйце раз на Великдень, а друге хіба тільки коли хвора... Туберкульоз є загальною хворобою на селі» [1, 3].

В Галичині в цей період набуває особливого поширення алкоголізм. Аналіз документів, архівних матеріалів, тогочасної преси дає нам підстави з'ясувати окремі причини цього явища. По-перше, зменшується вплив на деяку частину людей сільських громад, церковних парафій. Внаслідок безземелля чимало колишніх хліборобів подається в пошуках заробітку у міста, збільшуючи армію безробітних. Переважно були це неписьменні, недосвідчені люди, здебільшого молоді, яких дуже легко можна було схилити до чарки. «Поганий економічний порядок, — писав Іван Франко, — недержимою силою пре нашого мужика, особливо біднішого, до п'янства. В п'янстві він шукає забуття своєї недолі: п'янство — то його протест проти того ладу, котрого всіх кінців і движучих пружин він не може збагнути своїм розумом, серед котрого він не може придумати для себе ніякої

допомоги. От він і спускається, опустивши руки, в той вир, котрий несе його до погібелі, пускається з резигнацією, хоч болющим серцем, добре знаючи, яка доля жде його накінці».

По-друге, пияцтво насаджувалося панівними верствами. Воно не тільки служило джерелом збагачення цього класу, але й носило глибокий соціальний зміст. Адже вже в стародавні часи було відомо, що «вухо п'яного раба не чує брязкоту кайданів на його ногах». Поміщики, шляхетські двори «розкладали народ зсередини поширенням пияцтва, яке ставало справжнім народним лихом».

Як відзначає Кость Панас, поляки, захопивши Галичину в свої руки, після 1863 року намагалися загнати селян на панські лани. Силою цього вони не могли зробити, оскільки панщина в Австро-Угорщині була скасована. Польські пани тоді вдалися до закабалення селян через задурманення їх горілкою і розорення їхніх господарств. Незмінні помічники і всюдисущі супутники польської шляхти, галицькі євреї-шинкарі, пустили в хід усі свої «таланти». Вони споювали селян горілкою «на борг», позичали гроші «на вексель», тобто на лихву, а потім через суд забирали за борги селянський ґрунт. І селяни, позбавлені свого господарства, знову ставали панськими наймитами за мізерну плату. Бійки між п'яними селянами, занепад і розорення селянських господарств, родинні сварки, крики і прокльони, побої сп'янілих хлопів, плач жінок і дітей, судові процеси і урядові екзекуції — такими були щоденні картини сільського життя. Діти влітку пасли худобу, взимку не могли ходити до школи, бо не мали взуття. Всі намагання молодих ентузіастів з «Просвіти» зустрічали перешкоди власне через корчми і селянську нужду [5, 129].

По-третє, в Галичині, особливо на Гуцульщині, у віддалених селах, присіках, досить відчутними були залишки язичництва. Поганські звичаї та ритуали, забави в минулому, як відомо, нерідко супроводжувалися пиятикою. Як твердять дослідники, «багато людей, вже по утвердженні християнства на Русі-Україні, таємно чи явно, залишалися язичниками. Тож християнство змушене було піти назустріч і увібрати в себе багато звичаїв і обрядів язичництва. Певною мірою на Україні відбулося злиття двох релігій» [9, 364].

По-четверте, в цілому ряді населених пунктів, особливо сільських, не було української інтелігенції. Через відсутність високоосвічених вчителів, лікарів, інших спеціалістів майже не проводилася антиалкогольна пропаганда. Крім того, зауважив у своїй книзі «Нарис історії Церкви в Україні» єпископ-ординарій Івано-Франківської єпархії Софрон Мудрий, значна частина галицької інтелігенції в ті роки «поділилася на два ворожі табори і щораз завятіше себе поборювала, а вся її дія обмежувалася до суперечки за мову і правопис, занедбавши зовсім освітню і економічну працю. Інші стояли осторонь і деморалізувалися» [6, 245].

Саме тому Українська Греко-Католицька Церква наприкінці ХІХ — на початку ХХ століть бере на себе роль важливого і потужного чинника в організації

культури життя і, зокрема, боротьби з пияцтвом в Галичині. Це стає однією з її найважливіших турбот на відтинку боротьби за культуру і мораль народу. Жоден митрополит не залишав цієї проблеми поза увагою.

Першу спробу організації боротьби з пияцтвом в Галичині зробив львівський єпископ Йосиф Шумлянський. У книзі його повчань та інструкцій для священників «Метрика альбо реєстр для порядку церкви» понад 10 сторінок відведено висвітленню шкідливості пияцтва.

На початку ХІХ століття почалась хвиля антиалкогольного руху в багатьох країнах світу. У 1808 році виникли перші товариства тверезості в Європі і Північній Америці. На початку 1840-х років масовий антиалкогольний рух нарешті досягнув і Галичини. Ще у 1844 році галицький митрополит Михайло Левицький звернувся з листом до священників, в якому подавав детальні інструкції, як заснувати товариства тверезості. У 1860-х роках з піднесенням політичного і культурного життя в Галичині за підтримки «Просвіти» та «Руської Ради» створюються перші «Братства тверезості» [10, 2].

«Але, — відзначає професор Дмитро Степовик, — особливо активною була боротьба Церкви з цим лихом, яке не тільки нищило здоров'я, але й вело людо до остаточного зубожіння, за митрополита Йосифа Сембратовича» [11, 88]. Разом зі священниками цей митрополит склав детальний план боротьби з алкоголізмом. Кожному парафіяльному священникові доручали мати на оці цю проблему в селі і в місті, згадувати її в недільних проповідях і в бесідах з віруючими. Митрополит Йосиф Сембратович звернувся з посланням до вірних «Про велику гідність людини», яке мало позитивний відгук в народі. Він також написав листа папі Пію ІХ з проханням про надання «Братствам тверезості» духовних пільг. Після цього Сембратович закликав духовенство до заснування «Братств тверезості».

Особливо інтенсивно заснування «Братств тверезості» проходило на Станіславщині та Тернопілі. У 1874 році розпочалися місії проти пияцтва у 19 місцевостях, а в наступному — вже більше 50-ти, головним чином на Станіславщині і Тернопілі [11, 72]. За прикладом галичан «Братства тверезості» при церквах почали створюватися на Буковині і в Закарпатті, вони об'єднували велику кількість віруючих.

Цей рух поширювався і в наступні роки. Так, у селі Підпечарах Тисменицького деканату при церкві Різдва Христового, де був парохом радник єпископської консисторії Климентій Кульчицький, «Братство тверезості» в 1908 році об'єднувало 1239 чоловік [16, 204]. У Кризовому центрі благодійного Християнського фонду, що в Івано-Франківську, зберігається так звана «Карта вписова братства тверезості» цього села за 1897-1899 роки. Вона свідчить, що багато селян склали обітницю не вживати горілку зовсім або присягти тверезості. Тим, хто це зробив, вручали пам'ятні «Грамоти братства воздержаности». Ці грамоти отримали

десятки тисяч парафіян, що підтверджує: рух тверезості мав масовий характер. Люди присягали здебільшого на ціле життя, декотрі, менш упевнені в своїх силах, – на рік, два, три.

Митрополит Йосиф Сембратович сам готував статuti «Братств тверезості», організовував протиалкогольні місії, «в яких пиякам грозив пеклом і надавав за угодженням з Римом відпустити за тверезість. Український народ почав масово присягати, що перестане вживати алкоголь раз і назавжди чи на якийсь період. Люди спам'ятовувалися, побачивши свою нужду, і розуміючи, що корінь їх лиха в горілці і корчмах. Спорожніли корчми, і панські фільварки почали банкрутувати, євреї-шинкарі втікали з сіл» [5, 124].

Шинкарі і монополники (фабриканти спиртних напоїв) вирішили помститися Сембратовичу за зменшення своїх прибутків від споживання українських селян. Митрополита всіляко цькували, звинувачували у розвалі церковної дисципліни. Ці та інші наклепницькі вигадки «досягли навіть цісарського двору. Розпочато шалену агітацію, що перейшла понад голову митрополита, а з події чисто церковної (мова йде про реформу Чину св. Василя Великого – В.Ф.) зроблено проблему вулиці, на яку митрополит не мав ніякого впливу. Вищі церковні чинники взяли це митрополитові за об'яв слабости ... Під таким напором митрополит Йосиф був змушений уступити з митрополитичого престолу. Рим прийняв уступлення, надавши йому титул архієпископа Теодосіопільського. Невдовзі митрополит Йосиф перенісся на дальший побут до Рима» [7, 202].

Благородну справу, розпочату Йосифом Сембратовичем, продовжили інші владики УГКЦ. З метою боротьби з пияцтвом у Станиславові було створено «Братство Архангела Михаїла», у Тісмениці – «Братство Св. Миколая», в Рогатині – «Братство Різдва Пресвятої Богородиці», Братство Св. Андрія – у Старому Угринові, церковне братство у Старих Кривотулах і т.д. В ряді сіл Галичини ці та інші антиалкогольні братства об'єднували 300-500 чоловік [16, 63]. Той, хто порушував статут, піддавався громадському осуду, окремих порушників виключали з товариств, про це сповіщали під час проповідей в церквах.

Проблемі боротьби з алкоголізмом велику увагу приділяв і митрополит Андрей Шептицький. Ще будучи станиславівським єпископом, він виявляв заповідливу опіку над Гуцульщиною, де теж, як він переконався під час своїх візитацій, нерідко зустрічались пияцтво, блудство, забобони і ворожба, лихварство. Як видно з пастирського листа до вірних Косівського деканату, написаного у 1900 році гуцульським діалектом, пияцтво його непокоїло особливо. «Бо за горілков тягнеси, ек довгий ланц, усеке беззаконіє тай усеке нешісте» [12, 93]. Прагнучи зробити своє звернення більш емоційним, тодішній єпископ А. Шептицький використовує, зокрема, і такі слова: «А ек би екий з Вас хотів ще й після мого письма держети флешку в руках горівки, то хай каже вімалювати таку голову трупечу, що її пишут

у аптиках на тих флешках, що у них тримають тріло (отрую). Най люде знають, що у тій флешці» [12, 93]. Майбутній митрополит глибоко усвідомлював, що, як він відзначав у пастирському листі до вірних Станіславівської єпархії в день святого пророка Іллі, «нечистота і п'янство – то страшне фізичне самогубство, то рак ...» [12, 106]. З його благословення у селі Добровлянах, що поблизу тодішнього Станіслава, з ініціативи священника УГКЦ Зенона Шепаровича віруючі на початку століття викупили корчму і в ній розмістили читальню «Просвіти», церковну крамницю. Братство тверезості у цьому, а також в сусідньому селі Колодївка налічувало 640 осіб.

Траплялись випадки, коли галичани палили корчми і на їх фундаментах встановлювали хрести. У селі Тязеві Тисменицького району до наших днів на кам'яному хресті зберігся напис: «На пам'ять Святої тверезості. Господи, оружје на диявола хрест Твій дай нам еси». З історичних джерел довідуємося, що хрест був зведений ще наприкінці ХІХ століття на місці корчми і гуральні. Ще один такий пам'ятник є за селом Ясенем, що по дорозі з Рожнятова до Осмолоди.

Наполегливо боролися в Галичині з алкоголізмом і отці чину св. Василя Великого. Вони теж утворили мережу релігійних товариств і організацій. З 1889 по 1939 роки василіяни провели 500 місій і 3000 реколекцій. У 1895 році вони заснували в Жовкві, у місцевому монастирі, власну друкарню, яка стала одним з найбільших центрів поширення українського друкованого слова, в тому числі і з проблем здорового способу життя [8, 294].

В листопаді 1934 року Церква розпорядженням №1490/48 наказувала всім парохам належно вшанувати 100-річчя антиалкогольного руху в Галичині. В усіх церквах мали бути виголошені антиалкогольні і антинікотинові проповіді і проведений збір коштів для антиалкогольної боротьби [11, 2]. Заходи проти пияцтва, започатковані в Галичині УГКЦ, були широко підтримані українською прогресивною інтелігенцією, товариствами «Просвіта», «Рідна школа», громадськими організаціями. На початку ХХ століття, а саме в грудні 1908 року, з ініціативи учителя Олександра Гарасевича, який працював у товариствах «Просвіта» і «Сільський господар», був складений статут ще однієї культурно-просвітницької організації, а саме українського протиалкогольного і протинікотинового товариства у місті Львові. Майбутнє товариство вирішили назвати «Відродження» з тією метою, щоб сама назва організації відповідала визначеному напрямку діяльності: «Матеріальне і духовне відродження українського народу, визволення його від самовбивчих налогів пиття алкогольних нап'янків і куріння тютюну» [2]. Як відзначає доктор історичних наук, професор Борис Савчук у своїй монографії «Просвітницька та соціально-економічна діяльність українських громадських товариств у Галичині», яка видана у Івано-Франківську в 1999 році, товариство «Відродження» стало продовженням традицій організації місій і братств тверезості,

інших форм діяльності, які у ХІХ ст. проводило греко-католицьке духовенство. Ставлячи за мету сприяти духовному й матеріальному відродженню народу через впровадження цілковитого утримання від вживання міцних напоїв і тютюну, воно засвідчило перехід українського антиалкогольного руху на світську основу. Після складання «обігу» повною мірою цих засад мали дотримуватися «дійсні члени», а «прихильниками» ставали особи, котрі їх «схвалювали». Поштовх розвитку руху тверезості дав Просвітньо-економічний конгрес 1909 р. На ньому промовці приголомшили громадськість аналізом розмірів лиха, якого завдав алкоголь українській та європейським націям. Під керівництвом А. Чайковського /голова/, І. Чаковського, В. Лотоцького, С. Томасівського, О. Гарасевича на 1913 р. виникло шість філій та 50 кружків «Відродження», що мали понад тисячу членів. Утім товариство не змогло розгорнути широкої просвітницької діяльності, оскільки серед населення важко долалися стереотипи у культурі і способі життя. Активну боротьбу з корчмами в передвоєнні роки вели «Січі» [13, 86-87].

Аналіз періодичної преси Галицького краю дає можливість зробити висновок, що необхідність організації такого товариства виникла в свідомості української громадськості вже давно, оскільки протягом довгих років українському народові доводилось перебувати під тягарем алкогольної залежності. В 1933 році товариство «Відродження» вже нараховувало 4557 членів. Це була невелика цифра на 6 млн. мешканців Галичини. У Швеції на той час було 230 тисяч членів антиалкогольного товариства на її 6 млн. мешканців. Окупаційний польський уряд вороже ставився до товариства «Відродження», адже його діяльність піднімала національну свідомість українців. Лють уряду посилювалася тим, що у 1933 році до широкої антиалкогольної акції в Галичині включилася ОУН. Через це на території Волині товариство «Відродження» було заборонене. У червні 1937 року у Станиславові відбувся судовий процес проти 20 студентів, звинувачених у тому, що вони за дорученням ОУН пропагували через товариство «Відродження» антиалкогольну акцію. Їх було ув'язнено і засуджено. Влада заборонила діяльність філії товариства в місті. [11, 2]. Цілеспрямовану антиалкогольну пропаганду проводило спільно з Церквою і Гігієнічне товариство, засновником якого був М. Панчишин. «Ще заки заснували «Відродження» у Львові, — пише у «Лікарському Віснику» Софія Парфанович, — при Гігієнічному товаристві вже існувала протиалкоольна секція..., — Правда, вона провадила працю у вузькому масштабі, головню в медично-гігієнічному аспекті. Але з ініціативи цієї секції відбувалися поїздки на місця й виклади на гігієнічних виставках, на яких завжди фігурував протиалкоольний матеріал» [8, 13].

Активісти «Відродження», Гігієнічного товариства для боротьби в антиалкогольних акціях широко використовували тематичні видання «Просвіти», матеріали ряду галицьких часописів, зокрема такі, як «Діло», «Новий час»,

«Громадський голос», «Жіноча доля», «Сільський господар» та інші. Український протиалкогольний рух у Східній Галичині викликав інтерес і за кордоном. Товариство «Відродження» мало зв'язки з різними зарубіжними організаціями, надсилало їм свої методичні матеріали про створення антиалкогольних гуртків, товариств, примірні статuti, пресу [11, 2].

Досвід, набутий УГКЦ, інтелігенцією, громадськими організаціями Галичини в боротьбі проти алкоголізму, за здоровий спосіб життя вивчається, трансформується і використовується в незалежній Україні. В ряді областей відновлено акції відречення від спиртних напоїв. Так, на початку 2000 року такі заходи відбулися в Івано-Франківську, в ряді районів. У них брали участь сотні людей. В першу п'ятницю кожного місяця в ряді церков Прикарпаття священники відправляють Службу Божу за тих, хто взяв відречення.

Активізувалася профілактична робота серед учнів та молоді, урізноманітнюються її форми і методи. В нових умовах звертається увага на недопущення наркоманії, профілактику СНІДу, інших захворювань. Створюються з цією метою Благодійні християнські фонди, активізує свою роботу в цьому напрямку товариство «Просвіта», в навчальних закладах ведеться підготовка волонтерів, створюються і працюють «Школи здоров'я», «Клуби за інтересами». Матеріали про шкідливість алкоголізму з'являються і в спеціальних, і в масових виданнях. Постійно висвітлює це важливе питання і християнська преса, зокрема івано-франківська «Нова Зоря».

Таким чином, боротьба проти алкоголізму розпочата в Галичині з ініціативи духовних осіб. Церква ще в ХІХ столітті набувала широкого розмаху, дала відчутні результати, сприяла оздоровленню української нації. Різноманітні форми і методи цієї діяльності частково трансформуються в незалежній Україні. В ряді областей знову відновлено в церквах акції відречення від алкоголю. Так, 16 квітня 2000 року такий захід відбувся в селі Угринові Лисецького деканату УГКЦ, що на Івано-Франківщині. В ньому взяли участь понад 50 чоловік. В першу п'ятницю кожного місяця священник проводить Службу Божу за тих, хто взяв відречення. За сприяння Благодійного християнського фонду «Солидарність» подібні заходи відбулися в багатьох населених пунктах [11, 2]. Такого роду акції сьогодні відбуваються і в інших областях. Релігійні організації опікуються також наркоманами, ВІЛ-інфікованими.

Набутий в минулому досвід боротьби з алкоголізмом, за здоровий спосіб життя потребує подальшого вивчення та узагальнення. Адже ця проблема сьогодні актуальна, як і багато років тому. Ось чому важливо скоординувати зусилля духовенства, інтелігенції, зокрема медиків. «Для розбудови нової культури людського життя чимало можуть зробити інтелектуали», – відзначається в

Енцикліці папи Іоана Павла II [3,140]. Адже наші попередники працювали у значно важчих умовах і домагалися вагомих здобутків.

Список використаних джерел

1. Громадський голос. – 1928. – 2 червня. – С. 3.
2. Державний архів Тернопільської області. – Ф. 231. – Оп. 1. – Спр. 2339. – А. 4.
3. Енцикліка Святішого Отця Йоана Павла II «*Evangelium Vitae*». – Ватикан, 1994. – 142 с.
4. Колодний А., Пилипович Л. Релігія в контексті духовного відродження України /Українське релігієзнавство. – 1996. – № 2.
5. Кость Панас. Історія Української Церкви. – Львів, 1992. – 159 с.
6. Мудрий С. Нарис історії Церкви в Україні. – Рим, 1990. – 296 с.
7. Назарко І. Київські і Галицькі митрополити. Біографічні нариси (1590-1960). – Рим, 1962. – 386 с.
8. Парфонович С. Ще одна річниця /Лікарський Вісник. – Чикаго, 1960. – Ч. 16. – С. 12
9. Приступа Е., Мазур Л., Тимчак Я. Вплив язичництва на військово-фізичне виховання в Україні. Історія релігій в Україні. Тези повідомлень Міжнародного V Круглого столу. Львів, 3-5 травня 1995 року, частина 1. – С. 324-425.
10. Солідарність (Івано-Франківськ). – 2000. – № 4. – С. 2.
11. Степовик Д. Церква в кайданах. – К., 1996. – 122 с.
12. Твори слуги Божого митрополита Андрея Шептицького. Пастирські листи. – Торонто, 1965. – Т. 1. – 277 с.
13. Савчук Б. Просвітницька та соціально-економічна діяльність українських громадських товариств у Галичині. – Івано-Франківськ: Плай, 1999. – 137 с.
14. Філософія. Учебник для высшей школы / Андрушенко В.П., Волович В.И., Горлач Н.И., Прокопенко И.Ф., Рыбалко В.К. и др. Под общей редакцией Андрушенко В.П., Горлач Н.И., Рыбалко В.К.. – Киев–Харьков, 1998. – 640 с.

Ключові слова: Церква, алкоголізм, антиалкогольна пропаганда.

Анотація: Стаття присвячена історичному досвіду боротьби Церкви за здоровий спосіб життя, зокрема антиалкогольній пропаганді в Галичині у ХІХ столітті. Автори використовують маловідомі історичні документи. Робляться цікаві висновки, узагальнення.

Summary: The article is devoted to historical experience of struggle of Church for a healthy way of life, in this case to antialcoholic propagation on Galychina in XIX century. Authors use little-known historical documents. Are drawn interesting conclusions, generalizations.

Рукопис наукової статті надійшов до редакції «Доброго Пастиря» 05.10.2010 р.